

Bu Sayıda

Praksis Dergisi açısından doğumunun 200. Yılı anısına Karl Marx üzerine bir sayı çıkarmanın, Marx'ın entelektüel ve devrimci mirasının çeşitli veçhelerini ele alan yetkin çalışmaları bir araya getirmenin ötesinde bir anlamı var. Praksis, bundan 18 sene önce yola çıkarken Marx'ın ürettiği teorik ve yöntemsel içeriğin ve politik vizyonunun güncelliğini koruduğunu, bugünü eleştirme ve yeni bir dünya inşa etme arayışlarına kaynak sunmada geçerliliğini sürdürdüğünü vurgulamıştır. Türkiye koşullarında uzun sayılabilecek bu süre zarfında Praksis'in yayın faaliyetine bu perspektif yön vermiştir.

Marx'ın eserinin hem geçerli hem de güncel olduğu vurgusu ilk bakışta gereksizmiş gibi görünebilir. Bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığına sıkça rastlıyoruz zira. Oysa bu sözcükler birbirleri ile ilintili olsalar da aynı şeyi ifade etmezler. Geçerlilik sözcüğü potansiyel olana da gönderme yapmakta, Marx'ın mirasının ve bu mirastan hareket eden geçmiş ve güncel deneyimlerin bugünün eleştirisi ve yarının inşası için değerli olduğunu anlatmaktadır. Güncellik kavramı ise potansiyel olanın ne kadarının açığa çıkarıldığı, maddi bir güç haline getirildiğine ilişkindir. Dolayısıyla Marx'ın mirasının güncelliği onun kendinde taşıdığı teorik ve politik potansiyelin muazzamlığından çok, bu mirasın bugünün ihtiyaçları doğrultusunda ne ölçüde uygulanabildiği, Marksistlerce süregiden sınıflar mücadelesi içerisinde insanları harekete geçirmek bakımından ne ölçüde maddi bir güç haline getirilebildiği ile ilgilidir. Başka bir deyişle güncellik bizim dışımızda kendiliğinden gelişen bir durum, bir tür nesnellik değildir. Bizlerin Marx'ın eserini benimseme ve bunu verili koşullar çerçevesinde başkaları ile buluşturma konusunda ne ölçüde yol aldığımızı anlatır.

Bu nedenle her biri Louis Althusser'in 50 küsur yıl önce dile getirdiği "Marx İçin!" sloganını farklı sorun alanlarına yönelik olarak ve şüphesiz farklı vurgularla güncelleyen Marx 200 sayısındaki yazılar; ödenen bir gönül borcu ya da bir ismin veya ideolojinin ihyası olmanın ötesinde bir değer taşımaktadır. Her bir yazı geleceğe özgürlükçü ve eşitlikçi bir dünya özleminin yön verdiği bir bugün eleştirisinden hareket ettiği ölçüde, geleceği inşa etmek için mücadelenin esas belirleyici olduğuna vurgu yapmaktadır.

Praksis Dergisi'nin 48. sayısı olarak yayımlanan *Marx 200*'de yer alan yazılar mücadelenin hangi teorik araçlarla, neye karşı ve ne için verildiğine dair katkılar ve anımsatmalar içeriyor. Farklı temalar etrafında bir araya gelen ve farklı soyutluk derecelerindeki araştırmalara dayanan bu çalışmaların, Marx'ın yaklaşık 170 yıl önce başlayan ve ömrünün sonuna kadar devam ettirdiği mücadelenin güncel teorik parçaları olarak okunacağını düşünüyoruz. Bu sayıdaki yazılar, Marx'ın teorik ve yöntemsel katkılarının her yönünü kapsamıyor. Ancak bu bir eksiklik değil. Praksis, Marx'ın tarihsel maddeci yönteminin izinden giden bir dergi olarak yalnızca bu anma sayısında değil, her sayısında Marx'ın dünyayı değiştirmek için anlama perspektifinden hareketle kapitalizmin bilimsel eleştirisine odaklanan yazılarla okuyucu karşısına çıkıyor.

Marx 200 sayısının ilk yazısı Melda Yaman imzasını taşıyor. Yaman, yazısında Marx'ın yaşamının son yıllarında kaleme aldığı, özel mülkiyetin ve devletin kökenleri üzerine tarihsel ve antropolojik malzemenin eleştirel bir değerlendirmesini içeren *Etnoloji Defterleri*'ni inceliyor. Yaman, bu defterlerde Marx'ın toplumsal cinsiyet olgusuna işaret eden birçok vurgu yaptığını ve bu defterlerin kadınların ezilmesine, ataerkinin kökenine, tarih içinde kadın erkek ilişkilerine ve kadınların özgürleşmesinin "insani olanaklarına" dair birçok ipucu barındırdığını belirtiyor.

Kasım Akbaş tarafından kaleme alınan ikinci yazı, genel olarak Marx ve Engels sonrası Marksist kuşakların "hukuk"un maddeci yorumuna yeterince eğilmediklerini ya da indirgemeci bir şekilde

eğildiklerini, buna karşılık Marx ve Engels'in yazılarında hukukun sınıf mücadelesi içerisindeki yerine dair dinamik bir değerlendirme yapmaya dönük zengin bir perspektif olduğunu vurguluyor. Akbaş, bu perspektiften hareketle burjuva hukuku ve hak kavramının aşındığı günümüz koşullarında hak, hukuk, adalet gibi kavramların birer sınıf mücadelesi formu olarak görülmesi gerektiğine işaret ediyor.

Özgür Öztürk imzalı yazı, Alfred Sohn-Rethel'in "gerçek soyutlama" kavramının eleştirel bir değerlendirmesinden hareketle Marx'ın yöntemsel yaklaşımının izini sürüyor ve bu çerçevede soyut emek kavramının geleceğin planlı sosyalist ekonomisinin temeli olarak ele alınabileceğini savunuyor. Öztürk'e göre Sohn-Rethel'in Marx'ın gerçek soyutlama kavrayışını sadece mübadele soyutlaması çerçevesinde ele almasına karşın, bu kavramı Marksist tartışmalara dâhil etmesi önemli bir katkıdır. Gerçek soyutlama sadece epistemolojik açıdan değil politikaçıdan da önem taşımaktadır. Üreticilerin emeklerinin eşitliği fikrine dayanan "soyut emek" kavrayışı kapitalizmin işleyişinin içsel bir özelliği olarak karşımıza çıkmasına karşın geleceğin planlı sosyalist ekonomisinin örgütlenme ilkesi olarak görülmelidir. Öztürk'e göre herkesin emeğinin eşit kabul edilmesine dayanan bir sosyalist planlama sisteminde, "soyut emek" hem emek ürünlerinin emek zaman içeriklerinin hesaplanmasını, hem de para biçiminin ortadan kaldırılmasını olanaklı hale getirecektir.

İbrahim Sarıkaya, Marksizm ve emek tarihçiliği konulu yazısında Marksizmin tarihsel gelişimi ile emek tarihçiliği alanındaki dönüşümü birlikte ele alıyor. Emek tarihçiliğinin kurucu unsuru olarak, bu alandaki çalışmaların üretildiği konjonktürdeki işçi sınıfı mücadeleleri ile kurduğu bağı vurgulayan yazar, bu perspektifi Arif Dirlik'in eylemci epistemoloji kavramı aracılığıyla tartışıyor. Bu bağlamda klasik emek tarihçiliğinin politik içeriğini F. Engels'in *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*, E. P. Thompson'un *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu* ve D. Chakrabarty'nin *İşçi Sınıfı Tarihini Yeniden Düşünmek: 1890'dan 1840'a Bengal* yapıtları üzerinden ele alıyor. Sarıkaya, daha sonra ise Küresel Emek Tarihi çalışmaları ekolünün öncü ismi Marcel van der Linden'in görüşlerini eleştirel bir biçimde ele alarak kültürel dönemecin emek tarihi alanındaki etkisini kaybetmeye başladığı iddiasını Van der Linden'in çalışmaları üzerinden değerlendiriyor.

Bu sayıda yer alan bir diğer makalede ise Ahmet Gire yazılım emeğini Marksist üretim ilişkileri ve emek süreci çözümlemesi çerçevesinde ele alıyor. Bu çerçevede bir yandan yazılım emeğini kapitalist üretim ilişkileri içine yerleştirmeye çalışırken diğer yandan *Agile metodu* ekseninde bu sektördeki çağdaş emek süreçlerini masaya yatırıyor. Gire, yazılım emeğini incelerken Marx'ın genel zeka kavramına gönderme yapıyor. Öte yandan bu sektör üzerinden emek değer teorisinin geçerliliğini tartışmaya açan gayri maddi emek tartışmalarına değiniyor.

Bu sayıda iki çeviriye yer veriyoruz. İiki Paul Reynolds'ın imzasını taşıyor. Aynı zamanda Praksis Uluslararası Danışma Kurulu üyesi olan Reynolds'un Marx'ın 200. doğum yılı vesilesiyle 2018 yılı içerisinde *Triple C* dergisinin "Marx is Back" başlıklı sayısı için kaleme aldığı bir yazı bu. Reynolds'ın cinsel kapitalizm konulu yazısı, hem bu konudaki literatürü değerlendiriyor hem de Marksizmin geçmişte sunduğu ve bugün için yeniden gündemde olan teorik ve politik katkılarının altını çiziyor. Öncelikle, Marksizmin geliştirdiği politik ekonomi eleştirisinin, hegemonya ve yabancılaşma kavramlarının cinsellik konusundaki egemen burjuva bilim ve siyasetinin patoloji- tanıma ve içerme yönelimine nasıl meydan okuduğunu anlatıyor. Cinsellik kavramının kapitalizm ile ilişkisini Marksist bir yaklaşımla analiz eden Reynolds, homonormativite kavramı üzerinden çeşitli cinselliklerin kapitalizm ile uyumlaştırılışının altındaki sömürü ve tahakküm biçimlerinin izini sürüyor. Cinsel kimlik ve ilişkilerin gelişimi ile kapitalizmin gelişimi arasındaki karşılıklılık üzerine düşünmenin neoliberal dönemde heteroseksüel olmayan cinsiyet ilişkileri ile sınıf ilişkileri arasındaki karşılıklılığı

açığa çıkardığını ve bunun radikal siyasetler için çeşitli olanaklar sunduğunu savunuyor.

Bu sayıda yer verdiğimiz bir diğer çeviri yazı ise Ingo Elbe imzasını taşıyor. Bu yazıda Ingo Elbe yoğun polemikçi diliyle Marx'a ve Marksizmlere dair geniş perspektifli bir haritalandırma denemesine girişiyor. Bu geniş odaklı girişimin temelinde Engels'in doğa ve tarih anlayışının -ve bunun temelindeki diyalektiğin- Marx'inkinden farklı olduğu ve bunun Marksizmin kuruluş ve gelişimi açısından önemli kırılmalara yol açtığı iddiası yatıyor. Engels'in yaklaşımına karşı genel hatları itibariyle eleştirel bir tutum benimseyen Elbe, Engels'teki farklılıkların yeni gelişen Marksizmin politik yönünü olumsuz etkilediğini, bu yaklaşımın etkilerinin Lenin'in eserine de zaman zaman yansımakla birlikte asıl olarak 2. Enternasyonal ve Komintern'in dünya görüşünü olumsuz etkilemiş olduğunu savunuyor. Bunun ardından, iki farklı dönemde söz konusu anlayışın çeşitli Marksist ekollerce eleştiriye tabi tutulduğunu anlatıyor. Bunlardan ilki olarak 1920-1960'lar arasında etkili olan Batı Marksizmini ele alıyor. Daha sonrasında da kendisinin takipçisi olduğu 1960'lardan bu yana özellikle Almanya'da etkili olan Yeni Marx Okumaları ekolünün yaklaşımı üzerinde duruyor. Bu yaklaşımın, çağdaşı Althusser'den farkını gösterdikten sonra, form analizi olarak adlandırdığı çerçeveyi analiz ediyor.

Bu sayıda üç adet kitap incelemesine yer veriyoruz. Bunlardan ilki Jonathan Sperber'in Türkçe'ye *Karl Marx: 19. Yüzyılda Yaşanmış Bir Hayat* başlığı ile çevrilen Marx biyografisini değerlendiriyor. Melek Zorlu'nun yazdığı bu inceleme, Sperber'in Marx okumasına ciddi itirazlar yöneltiliyor. Bir diğer kitap incelemesi, Tithi Bhattacharya'nın derlediği *Social Reproduction Theory: Remapping Class, Recentering Oppression...* başlıklı kitabı konu alıyor. Eda Kara'nın incelediği bu kitap eleştirel sosyal bilim literatürünün önemli başlıklarından birisi olan toplumsal yeniden üretim konusunu Marksist-feminist bir perspektiften ele alan çeşitli katkılara yer veriyor. Son kitap değerlendirmesi ise Vivek Chibber'in *Post-Kolonyal Teori ve Kapitalizmin Hayaleti* kitabını konu alıyor. Ezel Ünal'ın bu kapsamlı incelemesi, Chibber'in post-kolonyal teoriye yönelik eleştirel değerlendirmeleri hakkında müstakbel okuyucuya geniş bir ön fikir veriyor.